

менш значущі риси для успішної професійної діяльності. Тим самим заохочується стиль соціальної поведінки. Законодавчо ще за радянських часів закріплена рівність статей, метою якої було звільнення жінок від домашньої експлуатації. А в сфері зайнятості – “підтягування” її до статусу чоловіка. Тобто він сприймався як “еталон” і коригуванню не підлягав. Однак законодавчо закріплена статеві рівність не означала фактичної, тому й дотепер “жіноча зайнятість” виникає ніби в прогалинах, залишених чоловіками.

Західна соціальна політика вже досить давно щільно вивіряє створення рівних прав і рівних можливостей у всіх сферах життєдіяльності і насамперед майже рівним розподілом батьківських обов’язків. У соціальній політиці Європейського союзу присутня переорієнтованість з переважного забезпечення рівності в громадських правах чоловіків та жінок на ринку праці через забезпечення їх рівними можливостями у суспільному житті в цілому.

IV. Висновки. Зміна позицій жінок у трудовій діяльності, освоєння ними нового еко-

номічного простору повинні супроводжуватися широкою роз’яснювальною роботою, що передбачає рівні соціальні можливості жінок і чоловіків у праці, сім’ї, суспільстві. У масовій свідомості необхідно перебороти традиційне ставлення до жінки як до працівника “другого сорту”, першорядним життєвим випадком якого є народження і виховання дітей, ведення домашнього господарства.

Однак усі заходи, спрямовані на вирішення проблеми, мають бути підтримані зусиллями самих жінок. Доки жінка залишатиметься переважно об’єктом, а не учасником процесів, що відбуваються у суспільстві, навряд чи варто очікувати помітних змін у визнанні її соціальної ролі.

1. Hartmann H. Capitalism, patriarchy and job segregation by sex // Z.R. Eisenstein (ed) Capitalist Patriarchy and the case for socialist feminism. - New York: Monthly Review Press, 1979.

2. Walby S. Theorizing Patriarchy. Oxford: Blackwell, 1990.

The role of woman is described in socio-economic life of company. Economic activity of population of Ukraine is analysed in a sexual-age-old cut.

Дерев’яно С. О.

СІЛЬСЬКА МОЛОДЬ УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито основні проблеми характеристики сільської молоді України, пов’язані з її матеріальним становищем, рівнем і способом життя, зайнятістю, політичними орієнтаціями та економічними уявленнями. Автором запропоновано шляхи покращення соціально-економічного становища даної категорії громадян.

Ключові слова: сільська молодь, рівень та якість життя, зайнятість, політичні орієнтації.

I. Вступ. Рівень життя виступає як соціально-економічна категорія, що відображає ступінь задоволення матеріальних та культурних потреб людей при забезпеченні їх споживчими благами. Якість життя – це соціологічна категорія, що відображає міру задоволення матеріальних і культурних потреб людей.

Саме тому одним із завдань дослідження було вивчення структури доходів молоді, самооцінка її матеріального становища.

II. Постановка завдання. Як показали результати опитування, основним джерелом доходу сільської молоді є заробітна плата. При відповіді на питання: “З чого складається сукупний дохід вашої сім’ї?” – її зазначили майже три чверті опитаних. Доходи від особистого підсобного господарства виявились досить незначними для сільської місцевості. Їх підкреслили лише 7% респондентів. Очевидно, в сьгоднішніх умовах продукція, одержана від особистого підсобного господарства, йде переважно не на продаж, а на особисте споживання і тому не розглядається як джерело доходів сім’ї. Невелика частина сільської молоді має додатковий заробіток, що підкреслили 5% опитаних. Пов’язано це, очевидно, з обмеженими можливостями одер-

жати роботу в сільській місцевості. Кредити молоді люди в сільській місцевості одержують у 10 разів рідше, ніж у місті. В той же час потреба в одержанні кредиту у них особливо велика. На питання: “Чи маєте ви потребу в одержанні кредиту?” – кожний другий відповів “так”. Третина опитаних відмітила, що кредит їм потрібен для будівництва житла для себе. На питання: “Чи відчуваєте ви потребу в поліпшенні житлових умов?” - 69% респондентів відповіли стверджувально.

Серед сільської молоді, у порівнянні з міською, вищий процент впевнених у тому, що вони живуть на тому ж рівні, що й більшість сімей. Ці результати свідчать, з одного боку, про мало примітні запити сільської молоді, а також, очевидно, про менші труднощі, що пов'язані з витратами на продукти харчування, завдяки компенсуючій ролі підсобного господарства. З іншого, середній рівень життя для села – це середній рівень бідності, а не матеріальної забезпеченості, що підтверджують співвідношення даних про конкретні доходи і оцінки молодими селянами свого рівня та якості життя.

Про низький рівень побутування життя сільської молоді свідчить і той факт, що кожний п'ятий опитаний не може купити на свої поточні доходи товари довготермінового користування (меблі, холодильник, пральну машину і т.п.) і пов'яже їхнє придбання лише з одержанням кредиту. Одним із аспектів дослідження умов життя сільської молоді стало вивчення проблеми зайнятості, умов роботи, мотиваційних механізмів і задоволеності працею.

III. Результати. В опитуванні брало участі 60,3% працюючої молоді, з них кожний п'ятий вчиться. І хоча 32% респондентів зайняті повний робочий день, все ж третя частина ти, хто брав участь в дослідженні на питання: “Чи є у вас труднощі з працевлаштуванням?” – відповіла “так”. При цьому особливо складною є ситуація з пошуком роботи в молодшій віковій групі – 16-19-річних працюючих молодих людей. В цій групі респондентів, що мають труднощі з працевлаштуванням, майже в 3,5 рази більше, ніж в тих, що не мають проблем з працевлаштуванням. Якщо співставити ці дані з аналогічними в середній і старшій когортах, то в останніх доля тих, що мають труднощі при пошуку роботи, більш ніж у два рази менша, а співвідношення тих, що мають і тих, що не мають труднощі у працевлаштуванні дорівнює: серед 16-19-річних 3,4:1; 20-24-річних 1:1,5; 25-29-річних 1:1,8.

Проведений аналіз свідчить про те, що проблема зайнятості у молоді села є досить гострою. І причина, очевидно, не тільки у відсутності можливості працевлаштування (лише 6% з опитаних шукають роботу і лише більше 1% - попереджені про звільнення), але і в незадоволеності роботою. На це вказують результати, одержані при відповідях на питання про задоволеність молодих людей умовами своєї праці. І лише частка, тих, що відповіли стверджувально в 1,5 рази перевищує число тих, що відповіли заперечно. Тим часом майже чверть респондентів зазначили, що їх повністю не влаштовують умови праці, а кожного другого – її оплата.

Аналіз задоволеності існуючою роботою, що проводився у різних вікових групах, показав, що найбільш не задоволені нею особи молодшої вікової групи – 16-19 років. Серед них співвідношення задоволених і не задоволених своєю роботою становить 1:1, тоді як згідно з опитуванням в це ще співвідношення становить – 1,6:1. Найбільш високий рівень задоволеності працею виявлено у середній групі молоді – 20-24 років. Серед них, у порівнянні з 25-29-річними респондентами, задоволених своєю роботою в 1,7 рази більше.

У всіх вікових когортах приблизно рівне співвідношення задоволених і незадоволених умовами праці.

Найнижча оцінка існуючого рівня оплати праці фіксувалася в молодшій віковій групі, три четверти якої повністю не задоволені існуючою системою винагороди, і це в півтора рази більше, ніж в старших когортах. Така масова незадоволеність оплатою праці – свідчення деформації в системі матеріальних стимулів, що може призвести до порушення функціонування всього мотиваційного механізму праці молоді. І хоча значення праці в її свідомості велика (достатньо сказати, що половина опитаних розглядають її як засіб для існування), однак тенденція зниження трудової мотивації визначилася в ході дослідження достатньо чітко.

На питання: “Як ви думаєте, чи можна сьогодні досягти успіху в житті завдяки чесній, добросовісній праці?” – 50% опитаних відповіли “ні”. Особливо низько оцінюють працю як засіб досягнення життєвого успіху представники молодшої вікової групи (16-19 років). Серед них число тих, що не вірять у значення добросовісної праці як складової успіху в п'ять разів перевищує долю респондентів, що поділяють цю точку зору. Слід

підкреслити, що зниження трудової мотивації особливо сильно виражене у трудовій молоді, де майже три чверті опитаних вважають, що чесною працею неможливо досягти успіху в житті.

Освіта молоді, в тому числі сільської, займає особливе місце в соціальному відтворенні. Одержані результати показують, що 34,2% сільської молоді (практично третина опитаних) вчать, з них кожний восьмий – у вищому навчальному закладі, кожний сьомий одержує середню спеціальну освіту. Ці дані можна трактувати як свідчення достатньо високого освітнього рівня сільської молоді і в цілому рейтингу освіти в структурі ціннісних орієнтацій молоді. Аргументом на користь такого висновку можна вважати і результати, які одержані при відповіді на питання: “Як ви вважаєте, чи є на сьогодні хороша освіта гарантією успіху в житті?” Число впевнених у цьому в три рази перевищує кількість таких, що не поділяють таку думку. Порівняння одержаних даних з результатами дослідження, проведеного в 2002 році, показує, що частка впевнених у необхідності отриманні освіти як гарантії життєвого успіху за рік збільшилась з 17,2 до 27,8%, що свідчить про підвищення її цінності в середовищі сільської молоді. Такий висновок підтверджує і той факт, що 40% опитаних заявили про свої наміри продовжувати навчання.

Одночасно позитивна тенденція підвищення освітнього статусу як чинника, що збільшує стартові можливості молоді на ринку праці, розвивається досить суперечливо. Так, на питання: “Чи маєте ви намір продовжити навчання?” - 44%, тобто кожний другому опитаному було важко відповісти. Можливо, таке число респондентів, що не визначилися в своїх перспективах на навчання, пов'язане з труднощами отримання освіти, які виникли в останні часи, коли розширюються прошарки молоді (і перш за все сільської) для якої вища і середня освіта стає все менш доступною. На користь зробленого висновку говорить і виявлена досить висока незадоволеність молоді умовами для одержання освіти.

При цьому число незадоволених збільшується у міру переходу респондентів до старшої вікової групи. Так, серед 16-19-річних не задоволених існуючими можливостями для навчання майже у два рази менше, ніж серед 20-29-річних респондентів. Така висока кількість незадоволених можливостями одержання освіти в старших вікових групах

пов'язане, очевидно, з втраченими шансами підвищити свій рівень освіти. Особливо слід підкреслити, що серед працюючої молоді майже в два рази менше повністю задоволених умовами отримання освіти.

Мовлення вище повністю вписується у рамки загальної тенденції молоді, яка не має можливості одержання навіть неповної середньої освіти. Ця тенденція одержує своє підтвердження у збільшенні частки молодих людей, рівень освіти яких обмежується початковою школою.

Якість життя визначається також можливістю відпочинку, проведення вільного часу. Отримані дані дозволяються стверджувати, що проблема організації дозвілля для сільської молоді є однією з провідних, як і для молоді в цілому, але в першому випадку її вирішення ускладнюється ще й сезонністю робіт. Тільки 16% опитаних відповіли, що їх влаштовують існуючі умови організації дозвілля, 36,2% - “не зовсім” і 27% – “не влаштовують”. Особливо велике незадоволення висловила старша вікова група (25-29-річних), де задоволених у три рази менше, ніж серед 16-19-річних. Однак досить високий рівень незадоволених можливостями проведення дозвілля був зареєстрований і в молодшій групі, серед 16-19-річних працюючих молодих людей. Серед них виявилось в два рази менше, у порівнянні з молодшою когортою, задоволених організацією свого вільного часу. Відповіді на питання: “Чим зазвичай ви займаєтесь у вільний час?” – показали, що тільки 11,4% трудової молоді мають можливість ходити в клуб, на дискотеку, а більшість сільських респондентів організують своє дозвілля самостійно.

Аналіз відповідей на це питання в різних вікових групах виявив відмінності в проведенні дозвілля. Так, представники молодшої вікової групи в два рази більше, ніж старші (25-29-річні), відвідують клуби, дискотеки та займаються спортом. У той же час в силу переходу респондентів до старших груп зменшується обсяг їх вільного часу, збільшуються зобов'язання, пов'язані з веденням домашнього господарства. Так, у групі 24-29-річних, порівняно з 16-19-річними, в чотири рази більше тих, хто вказавших, що у них немає вільного часу. Серед 16-19-річних частка осіб, що у вільний час займаються особистим господарством, становить 6,3%, а в старшій групі їх виявилось майже у чотири рази більше – 23,4%.

Ці дані дозволяють зробити висновок, що при організації дозвілля особливу увагу слід надати молодшій віковій групі, представники якої більшою мірою володіють вільним часом і в яких найменше сімейних обов'язків. Однак це не означає, що у молодих селян старшої вікової групи не існує проблем з організацією дозвілля. Серед 20-29-річних, порівняно з 16-19-річними, виявилось у два рази більше тих, які на питання: "Що заважає вам проводити дозвілля так, як хочеться?" – відповіли: "Немає куди піти". Більше 60% молодого сільського населення висловили незадоволення (повністю або частково) умовами для займання спортом. При цьому найбільше незадоволення зафіксовано серед трудової молоді. Тут вищий процент повністю не задоволених умовами для спорту і менша частка тих, хто позитивно оцінює можливості для занять спортом.

Матеріальний рівень життя молоді села в цілому нижчий, ніж у міській, хоча самооцінка забезпеченості вища у сільській молоді. Найбільш гострою стоїть проблема соціальної підтримки молодих селян з боку держави.

Гострою проблемою для молоді села є житлова, вирішення якої вона бачить в доступності одержання кредиту. Одержані результати підтверджують низький рівень організації дозвілля сільської молоді і вкрай обмежене коло форм дозвілля. Дослідження досить чітко зафіксувало погіршення соціального самопочуття в окремих групах молоді, особливо в молодшій когорті (16-19-річних) працюючої молоді. Найсильнішим дестабілізуючим чинником став ріст вартості життя. Число оптимістично налаштованої молоді дорівнює приблизно четвертій частині всієї молодіжної когорти. Ця група може бути оцінена як людський потенціал для підтримки перемін на селі, соціальний резерв продовження реформ за сприятливих умов розвитку економічної ситуації в країні. Залишається відкритим питання, наскільки вагомою є підтримка в умовах нестабільності і погіршення становища багатьох прошарків молодих українців.

Зростають труднощі в отриманні вищої та середньої спеціальної освіти молодими селянами на тлі усвідомлення ними необхідності її як гарантії життєвого успіху. В ціннісній орієнтації молоді відобразились неоднозначність, протиріччя цього часу. Скоріш за все саме тому три чверті опитаних на перше місце поставили значення матеріального за-

безпечення, а престиж праці віднесли на одне з останніх місць. Таким чином, сільська молодь не бачить прямого зв'язку між трудовими зусиллями і матеріальним процвітанням. Це одна з найсерйозніших проблем – пряме свідчення дезінтеграції суспільства, коли трудова поведінка, яка ним схвалюється, виявляється невивідною для молодих поколінь його громадян.

Проблема зайнятості молоді села виявилась дещо менш гострою, ніж очікувалось. Це пояснюється тим, що в опитуванні брало участь лише 60,3% працюючої молоді. І тим не менше близько третини респондентів мають проблеми з працевлаштуванням. Багато незадоволених умовами праці, і особливо її оплатою: повністю незадоволені ними 66,1%. Саме цим пояснюється те, що більше половини працюючої молоді вважає, що досягти успіху в житті чесною, добросовісною працею неможливо. Ми вважаємо, що така відповідь передбачає більш широкий контекст, який негативно оцінює соціальне розшарування суспільства і реальні можливості молодих селян реалізації свого трудового потенціалу.

Досить несподіваними виявилися відповіді на запитання: "Чи потрібні соціальні служби для молоді?" Три четвертих опитаних відповіли "так", і лиш 4% - "ні". Разом з тим більше половини респондентів взагалі нічого не знають про них. І тут непочатий край роботи, починаючи з налагоджування інформації молоді про існування таких служб.

Чітко визначена незадоволеність молоді роботою адміністрації районів. Доводиться визнавати очевидну слабкість молодіжної соціальної політики держави як на рівні принципів, так і конкретних справ.

Виявлено значний прошарок сільської молоді, яка орієнтована тільки на свої сили. Така самостійність – обов'язкова умова розвитку ринку, що робить молодь соціальним ресурсом, резервом продовження реформ, оскільки підприємливість, ініціатива, готовність йти на ризик – обов'язкова умова соціально-економічних змін.

Сільська молодь проявила високу громадянську відповідальність при відповіді на запитання про власність на землю. Цілком ймовірно, що думки розділились. Залежно від віку, працюючої молоді від 22,1% до 33,4% висловились за приватну власність на землю. Це досить високий відсоток молодих селян, що успішно адаптувалися до ринкових реформ і підтримують курс на економічний роз-

виток, продовження реформ. Але зрозумілий і скептицизм значної частини молоді (від 21,4 до 36,8%), яка висловила за державну власність на землю і (від 10,5 до 34,7%) за мішану форму власності.

IV. Висновки. Опитування підтвердило зниження регулювальної ролі держави, зведення практично до нуля соціальних гарантій для молоді. Лише 1,5% опитаних її представників сподіваються на допомогу держави. Однак цей результат не можна оцінювати однозначно. Послаблення патерналістської опіки держави – закономірне явище при переході до ліберально-ринкових відносин, що ведуть до зростання самостійності людини, її орієнтації на власні сили. І все же сільська молодь як найбільш вразлива соціальна група потребує соціальної підтримки в сильному правовому аспекті в соціально-відповідальній державі.

Суттєвий розрив у молодіжному середовищі між підтримкою проведення реформ і низькою оцінкою досягнутих результатів (тільки 12,4% задоволені своїм життям) являє собою потенціал нестабільності, девіантної (кримінальної) поведінки, суспільної дезінтеграції, яка здатна в певний момент різко змінити вектор поведінки її представників.

Молодь села слабо організована. Подібне становище знесилює соціально-політичний потенціал молоді, робить її більш уразливою для маніпулювання різними політичними силами. Життя, проблеми, цінності, соціальні настрої молоді села багато в чому такі самі, як і в місті. Висування нею в число найбільш пріоритетних проблем поліпшення матеріального стану (37,6%) говорить про те, що

бідність найбільше спрямувала у бік молоді, породжуючи в її середовищі роздратування, невпевненість, напругу і формуючи різного роду комплекси занижених очікувань та громадянської неповноцінності. Сільська молодь виявляється ще більш незахищеною, ніж міська від цих негативних наслідків, оскільки має меншу свободу у виборі освіти, професії, місця роботи, можливостей реалізувати свій соціальний протест шляхом конкретних дій. Але в той же час терпимість і толерантність сільської молоді вища, ніж у місті.

Молодь села виступає одним із суб'єктів змін, що відбуваються, важливою соціально-економічною силою нашого суспільства, і від того, в якому напрямку будуть застосовуватись її зусилля, залежить багато в розвитку економічної ситуації в Україні.

1. Економічна активність населення України у 2003 році: Стат. збірник. / Державний комітет статистики України: №6-3-92/139 від 23.07.2004 р.

2. Економічна активність населення області за 2002-2003 роки: Стат. збірник. / Івано-Франківське обласне управління статистики, 2004.

3. Маргіналізація населення України. (Колективна монографія). За загальною редакцією В.В. Онікієнка – К.: НЦ ЗРП НАН і Мінпраці України, 1997. – 191 с.

4. *Наталія Борецька.* Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. – Донецьк: Янтра, 2001. – 352 с.

The main problem characteristics of village youth in Ukraine, which concerned with its financial position, living standard, ways of living, employment and economic orientations are revealed in the article. The author also proposes the ways of improvement of socio-economic position of this marginal strata.

Сисак Л.І.

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ПРОГНОЗУВАННЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ НАСЕЛЕННЯ

У статті розглянуто методи прогнозування диференційованих показників доходів і видатків населення.

Ключові слова: *доходи, видатки населення, диференційовані показники, методи прогнозування.*

I. Вступ. Диференційовані показники соціально-економічного розвитку характеризують рівень життя з погляду диференціації населення за різноманітними соціально-економічними групами (зокрема, за групами сімей із різним рівнем душевих доходів). В аналізі та прогнозуванні таких показників особливу роль відіграють моделі диференційованого